

Classificatie van ziekten

De āyurvedische geneeskunde kent acht disciplines. Deze indeling is bij alle drie de grote klassieke auteurs (Caraka, Suśruta en Vāgbhaṭa) terug te vinden, al zijn er kleine verschillen m.b.t. de indeling van sommige ziekten.

Deze acht disciplines zijn:

1. **kāya-cikitsā** (interne geneeskunde)
kāyaḥ = lichaam.
cikitsā = therapie, behandeling.
2. **bāla-tantram** (pediatrie en gynaecologie) - [ook genoemd: *bāla-cikitsā* of *kaumāra-bhṛtyam*]
bālaḥ = kind.
tantram = behandeling, systeem.
cikitsā = therapie, behandeling.
kaumāra (bijv.nw.) = m.b.t. het kind.
bhṛtyam = voeding (m.n. borstvoeding), opvoeding, verzorging.
3. **bhūta-vidyā** (psychiatrie) - [ook genoemd: *graha-cikitsā*]
bhūtam = o.m. geest, demon.
vidyā = kennis.
grahaḥ = planeet, demon, epileptische aanval.
cikitsā = therapie, behandeling.
4. **ūrdhvāṅga-cikitsā** (k.n.o. en oogheelkunde) - [ook genoemd: *śālākya-tantram*]
ūrdhvāṅgam = bovenste deel van het lichaam (boven het sleutelbeen).
cikitsā = therapie, behandeling.
śālākya = medische handeling waarbij een lancet gebruikt wordt.
tantram = behandeling, systeem.
5. **śalya-cikitsā** (chirurgie) - [ook genoemd: *śalya-tantram*]
śalyaḥ = speerpunt, pijl, splinter.
cikitsā = therapie, behandeling.
tantram = behandeling, systeem.
6. **agada-tantram** (toxicologie) - [ook genoemd: *daṁṣṭrā-cikitsā*]
agadaḥ = tegengif.
tantram = behandeling, systeem.
daṁṣṭra, *daṁṣṭrā* = tand, giftand (v. slang)
cikitsā = therapie, behandeling.
7. **rasāyana-tantram** (geriatrie en life-extension) - [ook genoemd: *jarā-cikitsā*]
rasāyanam = tonicum, levensverlengend elixer.
tantram = behandeling, systeem.
jarā = ouderdom.
cikitsā = therapie, behandeling.
8. **vājīkaraṇa-tantram** (andrologie en sexologie) - [ook genoemd: *vṛṣa-cikitsā*]
vājīkaraṇa = viriliteit bevorderend.
vājaḥ = kracht, potentie.
karaṇa (bijv.nw.) = makende, bevorderende.
tantram = behandeling, systeem.
vṛṣaḥ = stier, potente man.
cikitsā = therapie, behandeling.

Binnen dit systeem kunnen ziekten ook nog op andere manieren ingedeeld worden. Een klassieke indeling is bijvoorbeeld die in

- Inwendige ziekten – Hierbij zijn de doṣa's en de dhātu's verstoord. Deze ziekten worden met medicijnen behandeld.
- Uitwendige ziekten – Hiertoe behoren ongelukken, insectenbeten etc. Deze moeten vaak chirurgisch worden behandeld.

- Psychische ziekten – Deze worden veroorzaakt door vastzittende ‘negatieve’ emoties. Zij worden psychologisch en spiritueel behandeld.
- Natuurlijke ziekten – Deze worden veroorzaakt door geboorte, ouderdomsverschijnselen en dood.

Je kunt ook classificeren op grond van de doṣa's. Veel aandoeningen zijn doṣa-bepaald. Zo hoort reuma bij een vāta-constitutie, komen huidklachten vooral voor bij een pitta-constitutie en is bronchitis kenmerkend voor een kapha-constitutie. Er worden in de āyurveda 140 ziekten traditioneel als doṣa-bepaald aangemerkt, waarvan er 80 bij vāta horen, 40 bij pitta en 20 bij kapha. In grote lijnen is de verdeling als volgt:

Vāta-ziekten:

- Alle spier- en zenuwpijnen (elke pijn wordt door vāta beïnvloed).
- Krampen en stuiptrekkingen;
- Verlammingen (vāta werkt niet meer);
- Alle verschijnselen die het tekort zijn van vit. B.

Pitta-ziekten:

- Stoornissen in maagdarkanaal;
- Stoornissen van de lichaamssecreties;
- Ontstekingen en infecties;
- Leverfunctiestoornissen;
- Problemen met gezichtsvermogen;
- Ziekten waarbij rood- of geelachtige verkleuringen optreden.

Kapha-ziekten:

- Stoornissen m.b.t. de luchtwegen;
- Versterkte urinelozing en stoelgang;
- Toename speekselvloed;
- Diabetes;
- Zwakzinnigheid en debiliteit;
- Lethargie;
- Plotselinge smaakveranderingen.

Natuurlijk kun je ook kijken naar de oorsprong van de ziekte: psychologisch, spiritueel of lichamelijk.

Of naar de plaats waar de aandoening zich manifesteert¹: hart, longen, gewrichten, huid e.d.

- Als de klacht oppervlakkig is en de verhoogde doṣa is ‘vervoerd’ via lymfe en/of bloed (ziekten m.b.t. huid en slijmvliezen bijvoorbeeld) wordt hij **uttāna** genoemd, **uttāna** (bijv.nw.) = *oppervlakkig, uitgespreid*.
- Als er dieper gelegen weefsels bij betrokken zijn, spreekt men van **gambhīra**. **gambhīra** (bijv.nw.) = *diep*.

Of naar de ernst van de ziekte en de prognose:

- **sukha-sādhyā** wordt gezegd van ziekten die te genezen zijn. Als de verhoogde doṣa niet de prakṛti-doṣa van de patiënt is, en ook niet de doṣa van seizoen en klimaat, is de ziekte gemakkelijk te genezen. Als de verhoogde doṣa wel die van de prakṛti van de patiënt is, en ook nog eens past bij seizoen en klimaat, wordt het lastiger. Vāta-aandoeningen zijn de moeilijkste, omdat zij door het lichaam reizen en de dieper

¹ De plaats waar de ziekte zich manifesteert hoeft niet de plaats te zijn waar de ziekte begonnen is. Een ziekte als artritis kan in de dikke darm beginnen, maar zich in de gewrichten manifesteren.

liggende weefsels gemakkelijk bereiken. Kapha-ziekten zijn het gemakkelijkste te behandelen. Pitta-ziekten zitten er tussen in.

sādhya (bijv.nw.) = *te genezen, te verkrijgen.*

sukha (bijv.nw.) = *voorspoedig, gemakkelijk.*

- **asādhya** worden die ziekten genoemd waarbij vrijwel altijd meerdere doṣa's betrokken zijn en die diepe vitale weefsels hebben aangetast. Zij hebben een slechte prognose en leiden vaak tot de dood.

asādhya (bijv.nw.) = *niet te genezen.*

Ook kun je het stadium waarin de ziekte zich bevindt, aangeven: pas ontstaan of chronisch.

nava (bijv.nw.) = *nieuw, pas ontstaan.*

jīrna (bijv.nw.) = *oud, chronisch, lang bestaande.*

En dan de laatste manier. In de āyurveda is het heel gebruikelijk de ziekten (op gezag van Suśruta) te classificeren op basis van hun oorzaken. Ze worden dan eerst verdeeld in drie hoofdgroepen en twee van die hoofdgroepen kennen weer onderverdelingen:

- 1) **ādhyātmika-duḥkham** (lett: *lijden veroorzaakt door het zelf*). Deze ziekten komen voort uit factoren binnen het menselijk lichaam. Hier horen ook psychosomatische aandoeningen bij.

ādhyātmika = *verband houdend met het zelf.*

duḥkham = *lijden.*

Deze groep ziekten kan weer worden onderverdeeld in:

- **janma-bala-pravṛtta**. Dit betreft congenitale of aangeboren aandoeningen die zijn ontstaan doordat de moeder zich tijdens de zwangerschap verkeerd heeft gedragen qua voeding en/of leefwijze, of door moeilijkheden tijdens de geboorte. Ziekten die hiertoe behoren: aangeboren doofheid en blindheid, dwerggroei en kaalheid.

janman = *geboorte, afkomst.*

balam = *proces, kracht.*

pravṛtta (bijv.nw.) = *verbonden met, voortgekomen uit.*

- **ādi-bala-pravṛtta**. Hieronder worden erfelijke ziekten verstaan. Deze houden verband met het scheppingsproces in het eigen lichaam. Ze zijn veroorzaakt doordat het zaad van de vader of de eikel van de moeder niet van goede kwaliteit was of doordat de moeder emotioneel niet stabiel was gedurende de zwangerschapsperiode. Ziekten kunnen dus van vaders kant of van moeders kant afkomstig zijn. Suśruta geeft hierbij als voorbeelden: aambeien, diabetes, lepra en tuberculose. Verder kun je hier ook toe rekenen: astma, maag- en darmzweren, epilepsie en hemofilie.

ādi = *begin.*

balam = *proces, kracht.*

pravṛtta (bijv.nw.) = *verbonden met, voortgekomen uit.*

- **doṣa-bala-pravṛtta** (constitutionele of endogene ziekten). Deze zijn primair ontstaan door een verstoorde doṣa. Dit kan Vata, Pitta of Kapha zijn, maar ook een van de mentale doṣa's Rajas of Tamas. De oorsprong ligt vaak in ongezonde voeding en/of leefwijze. Dit kan zowel lichamelijke als psychische aandoeningen betreffen: koorts, diarree, bronchitis, depressiviteit etc.

doṣaḥ = *fout, gebrek, constitutie*

balam = *proces, kracht.*

pravṛtta (bijv.nw.) = *verbonden met, voortgekomen uit.*

- 2) **ādhībhautika-duḥkham** (lett: *lijden veroorzaakt door wezens/elementen*). Dit zijn ziekten met een externe oorzaak². Het kan gaan om ziekten die veroorzaakt zijn door dieren (micro-organismen, wormen, parasieten, insectenbeten, honden- of slangenbeten etc.), en om traumatische gebeurtenissen (oorlogsverwondingen en ongelukken).

ādhībhautika = verband houdend met levende wezens/elementen.

duḥkham = lijden.

- 3) **ādhidaivika-duḥkham** (lett: *lijden veroorzaakt door de goden*). Deze ziekten worden veroorzaakt door de goden, de planeten, de seizoenen, of de natuur, of ze ontstaan door eigen verwaarlozing.

ādhidaivika = verband houdend met de goden.

duḥkham = lijden.

Deze groep kan weer worden onderverdeeld in:

- **kāla-bala-pravṛtta** zijn ziekten die door de seizoenen zijn veroorzaakt (bevroren vingers, reumatische klachten, zonnesteek etc.).
kālah = tijd.
balam = proces, kracht.
pravṛtta (bijv.nw.) = verbonden met, voortgekomen uit.
- **daiva-bala-pravṛtta** zijn aandoeningen die door de natuur of door goden worden veroorzaakt. Hiertoe behoren ziekten die het gevolg zijn van bijvoorbeeld electriciteit, een blikseminslag of een aardbeving, maar ook ziekten die door duivels of geesten worden veroorzaakt.
daiva (bijv.nw.) = van de goden afkomstig, veroorzaakt door het noodlot of door natuurverschijnselen
balam = proces, kracht.
pravṛtta (bijv.nw.) = verbonden met, voortgekomen uit.
- **svabhāva-bala-pravṛtta** zijn aandoeningen die het gevolg zijn van de leeftijd van de patiënt (ouderdomsklachten) en ziekten die door eigen verwaarlozing of door slechte hygiënische omstandigheden zijn veroorzaakt. Veel infectieziekten worden hier ook toe gerekend (bijvoorbeeld die ziekten die worden veroorzaakt door het gebruiken van dezelfde handdoek of door het hebben van sexueel contact).
svabhāvaḥ = eigen natuur, eigen manier van doen, eigen gedrag.
balam = proces, kracht.
pravṛtta (bijv.nw.) = verbonden met, voortgekomen uit.

Het spreekt voor zich dat men de verschillende kwalificaties naast elkaar kan gebruiken. Zo is reumatoïde artritis een inwendige ziekte, die door een verhoogde doṣa is ontstaan, die chronisch is, waarbij de dieper gelegen weefsels zijn betrokken, en die vaak op oudere leeftijd voorkomt.

Literatuur:

Dash, Vaidya Bhagwan & Suhasini Ramaswamy, *Ayurveda*, p. 25.

EISRA, *Siddhanta 2002*, p. 128-134.

Lad, Vasant, *Ayurveda, de leer der zelfgenezing*, p. 30.

Lad, Vasant, *De ayurvedische huisapotheek*, p. 42-57.

Ninnivaggi, Frank John, *An Elementary Textbook of Ayurveda*, p. xvi en 133-138.

Warrier, Gopi & Deepika Gunawant, *The Complete Illustrated Guide to Ayurveda*, p. 130-133.

² Men noemt deze ziekten ook wel: **saṅghāta-bala-pravṛtta** (**saṅghata** = extern onheil).